

HEEMKUNDE

GEM. WEERSELO

1991

3 maandelijks uitgave no. 38

ALGEMEEN

Secretariaat:
H.G.F. Haverkort

de Voortmors 104
7595 AE WEERSELO
05416-1393

AFD. NATUUR

Secretariaat:
F. Holter

Bijenlaan 27
7595 BH WEERSELO
05416-1619

3-MAANDELIJKS VERENIGINGS-ORGAAN

Redactie: J.G. Hobbelink
G.J. Nijkamp en M.A.J. Nijkamp-Hermelink
J.B. Schildkamp
G.W. Vrielink

Redactie-adres:

Ennekerdijk 34
7622 EE BORNE
074-663006

JAARCONTRIBUTIES

Lid	f 25,--	
Echtpaar-lid	f 40,--	
Abonnee	f 15,--	in de Gemeente Weerselo
	f 20,--	buiten de Gemeente Weerselo
Jeugdlid	f 15,--	

BANK: RABO-bank te Weerselo, rek. no. 15.68.12.959
t.n.v. Heemkunde Gem. Weerselo.

*foto omslag: houten handwijzer op kruising Vospeldijk-
Ootmarsumsedijk (foto van Johan Schildkamp)*

INHOUD.

- Verenigingsnieuws, historie e.d.	p. 1
- Natuur: programma	p. 2
- Natuur in de marke Deurningen; F. Holter	p. 3-9
- Munt; J.B. Schildkamp	p. 9-13
- Paddenactie 1991; Fennie Holter	p. 13-18
- Kroniek: Heemkunde-oavnde meert, april; G.W. Vrielink	p. 18-20
- Kornelis Vosmeer(2); G.J. Welberg	p. 20-25
- Nen naam veur oons heemkunde-beukn; Fennie Holter	p. 24
- Maarke Rossum, deel 36; H. Engelbertink	p. 25-31
- Verdere ontboezemingen van pastoor Dames; J.H.R. Wiefker	p. 31-35
- Kleur in het interieur; A. van Vondelen- Riekert	p. 35-37

VERENIGINGSNIEUWS: historie e.d.

17 juni	J. Wiefker, familieboekje Franciscus Davina, Hof Espelo
15 juli	praatavond
19 augustus	praatavond
16 sept.	A. Hottenhuis, Saesfelt in Zuid-Afrika
21 okt.	G. Nijkamp, Roondum Boorn(3)
18 nov.	H. Engelbertink, Nijstad(1)
16 dec.	A. Hottenhuis, Soaseler Möl en G. Nijkamp, Mölnven

Men gelieve kopij voor het volgende kwartaalblad op te sturen naar het redactie-adres vóór 15 augustus a.s.

NATUURGROEP.

Programma:

wandelgroep

zondag 9 juni

stenen- en fossielenexcursie in Duitsland o.l.v. Toon Veldhuis, naar dezelfde plek als vorig jaar. Er valt ook een prachtige flora te bewonderen in die buurt, dit voor de mensen die niet zo wild zijn van fossielen. Verzamelen om 8.00 uur bij het gemeentehuis in Weerse-lo. Neem je auto mee eventueel, dan hebben we in ieder geval voldoende transport.

In juli en augustus zijn er geen officiële excursies gepland, maar we gaan deelonderzoek doen naar verschillende aspecten van de marke, zie onder.

studiegroep

zondag 8 sept.

afsluitende excursie in Lemselo. Onderwerp, tijd en plaats worden nog nader bekend gemaakt, één en ander hangt af van het werk van de maanden ervoor.

Omdat de marke Lemselo zo'n mooie ruimtelijke opbouw heeft, zullen we ons bodem- en landschapsverhaal van Dulder uit de kast halen en een soortgelijk onderzoek doen in dit gebied.

Verder zullen Jan Nijmeijer en Wilhelmien Bossink met de jeugdgroep zich verdiepen in vogelsoorten en bomen. Er zullen dus nogal wat ingelaste excursies komen voor de betrokkenen. Al wie geïnteresseerd is in een bepaald onderwerp, neme contact op met de secretaresse.

DE WERKGROEP NATUUR OVER DE MARKE DEURNINGEN.

De Werkgroep Natuur is u, beste lezers, nog een verhaaltje schuldig over onze onderzoekingen in de Marke Deurningen, wij hadden dat vorig jaar niet op tijd klaar voor het boek "De Marke Deurningen in het verleden". Gezien de titel van dit boek zou ons verhaal ook wat uit de toon zijn gevallen, want ons verhaal gaat ook over het heden.

Zoals reeds eerder uiteengezet, bij de voorbereidingen voor onze bijdrage aan de tentoonstelling hadden wij gekozen voor het thema "water", en kijkende op de topografische kaart van de streek zagen we, dat er naast de Pannekoekenplas nog wat kleine vennetjes of plassen aanwezig waren en ook "een beek". Dat "ook een beek" werd het begin van een boeiende verkenningstocht waar we weer heel wat van opstaken.

Op een goede dag stapten we, vlak bij de spoorlijn en de woning van de heer Blenke, van de weg en ontdekten de prachtigste slingerende beek die je je voor kunt stellen! Ieder van ons kleine gezelschap zag al meteen legio mogelijkheden voor de tentoonstelling, zoals het maken van pittoreske foto's, het uitvoeren van een planteninventarisatie, het zoeken naar de oorsprong, het uitzetten van een wandeling en - helaas - het verzamelen van zwerfvuil. Niet alles is op de tentoonstelling aan bod gekomen, maar het heeft ons wel gediend tot "leringhe ende vermaeck".

De beek bleek bij omwonenden en het Waterschap Regge en Dinkel Jufferbeek te heten, bij andere instanties, o.a. bij "Het Overijssels Landschap" - eigenaresse van het landgoed "Het Holthuis" - Deurningerbeek of bovenloop van de Deurningerbeek. Ik kom later nog op deze dubbele benaming terug.

Wij vroegen bij het "Overijssels Landschap" om de plantengroei in het beekbegeleidende bos op het Holthuis te mogen inventariseren en togen aan de slag. We beleefden er kostelijke uren, lopend over de oevers, wadend door het kristalheldere water, glurend in uitgespoelde grotten onder boomwortels. We zagen veel bosanemoon, speenkruid, witte klaverzuring, salomonszegel en dalkruid in het voorjaar en later heksenkruid, klein en groot springzaad en look zon-

der look, en sporen van reeën en muskusratten in de zachte modder.

We volgden de beek, buiten het Holthuis, tot aan de oorsprong, eerst een stukje langs de Ledeboerweg, daarna tussen zeer hoge oevers in noordelijke richting. Daar kwamen we, letterlijk, een grote puinhoop tegen - zowel in het water als tegen de oevers -, waar we over heen moesten klauteren. Dat is iets wat ik nooit zal begrijpen, hoe mensen hun afval zomaar kunnen dumpen in zo'n prachtig, ongerept stuk natuur...

Onze beek vervolgde zijn weg, onder de Noordergrensweg door, in het bos dat deel uitmaakt van het Lonnekerberg-complex. Voordat we het bos indoken, zagen we links de kaalslag voor het handels- en industrieterrein "Hanzepoort", een droevig gezicht. In genoemd bos volgt de beek niet meer geheel het oude tracé, maar de nieuwe loop ziet er wel weer natuurlijk uit. Na veel gekronkel kwamen we aan de Oldenzaalsestraat die we overstaken, om aan de overkant enige tientallen meters evenwijdig aan de straat te waden richting Lonneker, tot de beek tot onze opluchting linksaf boog, weer langs een zeer hoge steile wal. Dit stuk had ik al vele malen gezien vanaf mijn fietsje, en nu werd dan eindelijk mijn nieuwsgierigheid bevredigd, niet alleen naar de oorsprong van dit watertje, maar ook naar zijn bestemming. We kwamen uit op de Veendijk, staken ook deze over en kwamen terecht in een drassig bosje waar de beekloop al wat onduidelijk werd, waaruit we mogen concluderen, dat de beek hier gevoed wordt door kwelwater, aangevuld met slootjes uit de oostelijk gelegen weilanden.

We hadden zo'n beetje het gevoel van de oude ontdekkingsreizigers die de bronnen van de Nijl hadden gevonden... U kunt zich voorstellen, dat we deze zoektocht niet in één morgen hebben volbracht, daar hebben we wel vier excursies aan besteed. Plus nog de dagen met mooi zonnig weer om foto's te maken. gelaafd met thee, frisdrank en pruimen bij de families Blenke en Elzink!

Het water van de Jufferbeek is, doordat het door een bosrijk gebied stroomt, van zeer goede kwaliteit. Helaas is deze kwaliteit niet onbedreigd. De eerste bedreiging komt van de reeds eerder genoemde "Hanzepoort"; het regenwater

moet voorlopig worden geloosd op de Jufferbeek totdat de bermsloten langs de A-1 klaar zijn. Gelukkig zijn ze nog maar pas begonnen met bouwen daar, alle uitstel van de bouwactiviteiten op Hanzepoort is voor onze beek mooi meegenomen...

De tweede bedreiging komt van het voornemen een golfbaan aan te leggen op het Sybroek, een bosterrein gelegen langs de Oldenzaalsestraat ten zuiden van de Veendijk. Langs dit bosperceel zijn twee waterlopen die afwateren op de Jufferbeek. Het is bekend, dat er bestrijdingsmiddelen gebruikt worden om de grasmat mooi te houden, dus vul zelf maar in. Ik weet niet of het laatste woord over deze golfbaan al gesproken is.

De derde bedreiging komt van het vliegveld, dat zuidelijk aan het Holthuis grenst en waarop een zijbeekje ontspringt. Volgens wat de beheerder van het "Landschap" ons vertelde, loopt er een weg vlak langs het hek en elke verontreiniging daar, zoals wegzout en gelekke olie, om nog maar niet te spreken van een calamiteit met een tankauto of zo, bedreigt de waterkwaliteit van de Jufferbeek.

In dit overvolle land schijnt niets meer ongerept te kunnen voortbestaan. Waar zijn we toch mee bezig????

Het landgoed "Het Holthuis" is - afgezien van de Jufferbeek - in zijn geheel ook zeer de moeite waard. Het ligt net ten westen van de Twentse stuwwal, op de z.g. gordeldekzandafzetting. Aan beide zijden van de Jufferbeek liggen enige dekzandruggen die in de loop der eeuwen opgehoogd zijn tot fraaie vruchtbare essen. De heidevelden die er verder van oudsher waren, zijn in de vorige eeuw grotendeels bebost door de eigenaar van de grond, de fabrikantenfamilie Ledeboer, zoals ook op vele plaatsen elders in Twente is gebeurd na de verdeling van de markgronden. Dit bos wordt nu door het "Landschap" - dat het landgoed in 1986 heeft verworven - op natuurlijke wijze beheerd. Dat houdt in op kleine schaal kappen en verder dood hout laten liggen. Dit is vele mensen een gruwel, zij menen dat dat de oorzaak is van de slechte staat waarin vele bossen verkeren. Niets is echter minder waar. Als men niets weghaalt, wordt alles op den duur weer opgenomen in de natuurlijke kringloop en dat betekent een rijke en gevarieerde flora en fauna en een grotere weerstand tegen aantasting door ziektes en zure regen.

Houtwallen en steilkanten worden hersteld, waar nodig, en afgerasterd, opdat het vee er niet meer in kan lopen, en landbouw- en weidegrond worden extensief gebruikt.

Er is een wandelroute uitgezet en op vrije dagen, als het op het vliegveld stil is, is het goed toeven op het Holt-huis. Als straks de A-1 klaar is, zal dat wellicht wat minder worden, helaas. Wij hebben vorig jaar t.g.v. de tentoonstelling ook een beschrijving van een wandeling gepubliceerd, er zijn nog enkele exemplaren van over, te verkrijgen bij de secretaresse.

Behalve wat betreft de zichtbare natuur is het gebied ook wat de bodem betreft, geomorfologisch, zeer interessant door zijn ligging zo dicht bij de stuwwal. Men kan hier als het ware de geschiedenis van de laatste twee ijstijden nog in de bodem lezen en de diepe bedding van de Jufferbeek is nog een direct overblijfsel uit die tijd. Ook de grondwaterpeilen in het gebied hebben te maken met de geologische opbouw daterend uit die tijd. Het is nog niet duidelijk wat alle ingrepen van de laatste jaren, zoals ontgroning bij de Pannekoekenplas, aanleg van de A-1 en misschien de verdiepte aanleg van de rondweg bij Oldenzaal, voor gevolgen zullen hebben voor het grondwater en daarmee voor de natuurwaarden in dit gebied.

Over de historie van het Holthuis als woon- en leefomgeving hebt u kunnen lezen in het boek "De Marke Deurningen in het verleden" in een artikel van de hand van mevr. van Vondelen-Riekert, daarover zal ik het hier dus niet hebben. Maar het is wel aardig nog iets te vertellen over het voorkomen van die twee namen voor dezelfde beek.

Het "Overijssels Landschap" noemt de gehele beek, vanaf de oorsprong ten oosten van de provinciale weg Enschede-Oldenzaal tot aan de plaats waar deze beek +14 km westwaarts in de Bornsebeek uitmondt, Deurningerbeek. Omwonenden en het Waterschap Regge en Dinkel noemen de beek echter vanaf de oorsprong tot aan de spoorlijn Jufferbeek en vanaf de spoorlijn Deurningerbeek.

Op een topografische kaart uit 1848 staat de naam Jufferbeek bij een beekje dat thans ontspringt ten noorden van de Noordergrensweg en dat uitmondt in de Gammelkerbeek, maar dat in 1848 verbonden was met de bovenloop van de beek waarover we het hier hebben. Deze beek ("onze beek" laten we die maar noemen) ontspringt in 1848 in een wat moerassig gebied ten noorden van het Schaddenveld, ongeveer waar thans de landingslichten van de grote startbaan van de vliegbasis staan.

Op een kaart van 1901 loopt de bovenloop van "onze beek" (die dus ontspringt oostelijk van de weg Oldenzaal-Enschede) dood in datzelfde moeras. Ter hoogte van dat moeras heeft dus kennelijk een duidelijke bedding ontbroken.

Het ziet er in elk geval naar uit, dat de bovenloop, vanaf zijn oorsprong bij de Veendijk tot aan Noordergrensweg ongeveer, Jufferbeek heeft geheten.

Het is niet duidelijk, of op de oudste kaart een karteringsfout is gemaakt of dat die Jufferbeek tussen 1848 en 1901 is vergraven.

Op de topografische kaart van 1933 is het moeras ontgonnen en is de beek wat noordelijker gelegd. Op deze kaart is duidelijk te zien, dat de oostelijke en westelijke beddingen van de beek met elkaar zijn verbonden.

In latere tijd is er heel wat vergraven, "genormaliseerd" noemde men dat. De beek is er niet fraaier op geworden hier en daar, behalve op het Holthuis, waar de oude bedding gelukkig ongemoeid is gelaten.

Bij de spoorlijn wordt het grootste deel van het water in de koppelleiding langs de spoorlijn gevoerd, slechts een klein deel stroomt richting Deurningen. Men wil dit echter veranderen, meer water onder de spoorlijn door laten stromen dus, want het water van deze beek is nog zo schoon, dat er grote mogelijkheden zijn voor natuurontwikkeling stroomafwaarts. Zoals bekend ligt het stroomgebied van de Deurningerbeek vanaf rijksweg Oldenzaal-Hengelo in de herinrichting Saasveld-Gammelke.

Vanaf de spoorlijn westwaarts, waar de beek thans nog zeer fraai is, heeft men in de vorige eeuw de bedding verlegd ten behoeve van een papiermolen, de oorspronkelijke bedding lag verder zuidwaarts.

Ten westen van de rijksweg heeft in het verleden een ruilverkaveling plaatsgevonden, daar is het afgelopen met de natuurlijke loop, en in het dorp Deurningen loopt de beek zelfs in het beton, dan wordt het, wat het Waterschap noemt, een "watergang". Zo gaat dat met beken tegenwoordig. Hoewel, het Waterschap komt de laatste jaren terug op dit beleid en begint weer met houtwalbeken en cascadestuwten, en wie weet meanders hier en daar waar de omgeving het toelaat.

Wel, zo ziet u waartoe een, eigenlijk, vrij impulsieve keuze voor een thema "water" kan leiden. We hadden het van tevoren niet verwacht!

P.S. Wie nog iets meer wil weten over het Holthuis, over geologie, bodemgebruik, etc. kan bij mij nog wel wat meer gegevens krijgen dan in het bestek van dit verhaal konden worden opgenomen.

- Bronnen:
1. Beheersplan 't Holthuis, Het Overijssels Landschap.
 2. Dhr. H.J. Koster, terreinbeheerder "Landschap".
 3. Papiermolens in Deurningen, H. Hagens, 't Inschrien.
 4. Incidentele opmerkingen van o.a. waterschaps-medewerkers.

MUNT - Méntha.

Dat de leden van het geslacht *Mentha* tot de Lipbloemenfamilie (Labiatae) behoren, wekt verwondering, want van lippen is bij de Munt geen sprake, de bloemen zijn vrij regelmatig. De buisvormige kelk heeft vijf even grote tanden. Van de vier kroonslippen is de bovenste iets groter, maar maakt over het geheel een regelmatige indruk. De vier meeldraden steken buiten de kroon uit en omdat de kleine bloemen zo talrijk zijn en dicht op elkaar staan vallen deze bloemgroepen op. Dit geslacht scheidt sterk geurende vluchtige oliën af, maar elke soort heeft wel zijn eigen geur. De geur van de Watermunt wordt het meest gewaardeerd. Een hoofdbestanddeel van deze aromatische stoffen is menthol, dat als smaakstof een zekere ontsmettende werking heeft.

Tussen de verschillende Muntsoorten treden bastaarden op. Deze zijn van de "originele" soorten door hun veel kortere meeldraden te onderscheiden. Op Hertsmunt na hebben de Muntsoorten sterke boven- en ondergrondse uitlopers. Ze groeien dan ook haast altijd groepsgewijs.

*Akkermunt Mentha
arvensis*

Akkermunt/Méntha arvensis.

Akkermunt is een lage tot zeer lage zomer- en herfstbloei-er. De schijnkransen staan in de oksels van bladeren van normale grootte, zodat ze niet zo opvallen als bij de andere soorten. Aan de top bevinden zich enkele bladparen zonder schijnkrans.

Watermunt/Méntha aquática.

De Watermunt is wat forser dan de Akkermunt, waarvan hij zich bovendien onderscheidt doordat de bovenste schijnkransen opeengedrongen zijn tot bolvormige bloeiwijzen, waaronder de schutbladen bijna niet te zien zijn. De Watermunt behoort tot de meest voorkomende oeverplanten.

Kransmunt/Méntha verticillata.

Kransmunt is een bastaard van Akker- en Watermunt. Zij staat, wat uiterlijk betreft, tussen beiden in, maar lijkt toch het meest op Watermunt. Kransmunt is het beste te herkennen aan de bloeiwijze. Zowel de schijnkransen als de bladeren eronder worden naar boven toe steeds kleiner, zodat het geheel aan een smaller wordende staart doet denken. Aan de stengeltop bevindt zich een bladpaar, al of niet met schijnkrans.

Witte munt/Méntha suaveolens.

In Nederland is deze Witte munt grotendeels beperkt tot Zuid en Midden Limburg, zodat we deze hier buiten beschouwing mogen laten.

De namen van de Muntsoorten en haar bastaarden zijn na het verschijnen van de nieuwe Naamlijst van de flora van Nederland en België in Gorteria deel 13 (1986) hier en daar gewijzigd, o.a. de *Méntha spicata* heette in Heukels (1983) nog Groene munt-Kruizemunt. In de Naamlijst nu: Aarmunt. Ook de Watermunt wordt wel Kruizemunt genoemd. Kruizemunt is een vertaling van het Latijnse "*mentha crispa*". Vergelijk het Middelhoogduitse *crusemynze* (15de eeuw). Het eerste lid "kruis" treft men ook aan in Kruisbes. Dit "kruis" is afgeleid van het woord "kroes", vanwege de kroezige haartjes op de bes bij de Kruisbes en op de blaadjes bij de Kruizemunt. In de vorm "kroes" is de vocaal als relict bewaard gebleven, terwijl deze zich in de nevenvorm "kruis" op normale wijze via uu tot ui heeft ontwikkeld. De naam

Munt luidde in het Middelnederlands mente, minte, in het Latijn ment(h)a, Grieks mintha. Het woord stamt uit een vóór-Griekse mediterrane taal.

Méntha arvénsis/Akkermunt: *arvensis* betekent: op akkers groeiend. (Latijn *arvum*, akker, bouwland. Behorend bij het werkwoord *aro*=ploegen). *Méntha aquática* (Latijn *aqua*=water). De betekenis dus in of aan het water levend. *Méntha spicáta*. *Spicáta* betekent aren dragend of vormend. De nieuwe naam Aarmunt i.p.v. Groene munt is dus juist. *Méntha suavéolens*. *Suavéolens* betekent lieflijk geurend (olens=geurend. Denkt u maar aan het Latijnse gezegde: *pecunia non olet*=geld stinkt niet) en de *Méntha verticilláta*/Kransmunt tenslotte. *Verticilláta*, met bloem- of bladerkransen. De gewestelijke namen zijn makkelijk te begrijpen, enige moeite geven misschien de namen: Broene Berend (Salland), Bruine Grete, Bruine Griet (Noord-Overijssel), Bruinheilig.

De verklaring van "bruin" zal wel deze zijn, dat in het voorjaar de jonge planten een bruine kleur hebben. Het kan tenslotte niet missen, dat de sterke geur van de planten er toe geleid heeft, dat er in het verleden op allerlei manieren gebruik van gemaakt is. Bekend is "kroedmoos" of "kruudmoos", een soort dikke soep van karnemelk, gort, rozijnen, spek, ham of worst en kruiden, zoals Kervel, Bieslook, Zuring en Munt. Juist de Munt gaf er de smaak aan. De Munt werd ook tegen vlooien gebruikt. Soms werd het gebruikt om het zaaiveld te beschermen tegen mieren en daardoor tegen bladluizen die door de mieren wordt overgebracht.

Ook werd het bij allerlei kwalen als zalfje gebruikt, getuige de namen Balsem, Balsemkruid en Boerenbalsem (Friesland). Bij braken en krampen zou het ook helpen. Munt geneest puisten, uitwassen, kwalijke pijnen en zo meer. Alle muntsoorten zijn vanzelfsprekend duivelwerend vanwege hun reuk.

Het kruid was in de tijd dat de Bijbel geschreven werd al bekend. In Lucas 11:42 staat immers:

"Maar wee u, farizeeën! Want gij betaalt tienden van muntkruid, wijnruitplant en allerlei groenten, maar gij verwaarloost het recht en de liefde tot God."

J.B. Schildkamp.

Zoals u misschien al gemerkt hebt, is aan deze aflevering van het heemkundeboekje een aantal bladzijden toegevoegd. Desondanks is er nog kopij blijven overstaan, welke wij in het eerstvolgende nummer hopen te plaatsen(red.).

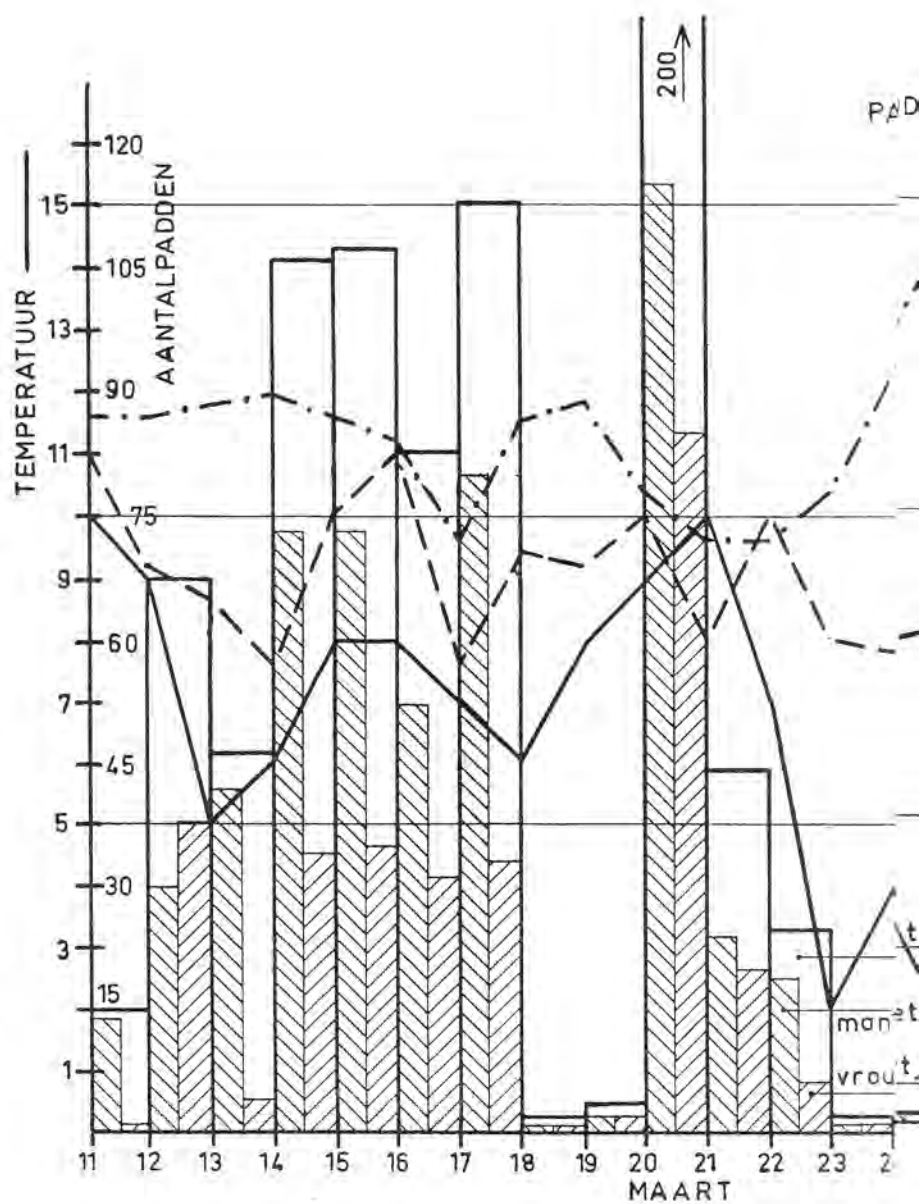
PADDENACTIE 1991.

De paddenactie 1991 is alweer verleden tijd. Het begon dit jaar later dan vorig jaar, maar was ongeveer op dezelfde datum afgelopen. D.w.z. dat de trek dit jaar in twee weken voorbij was.

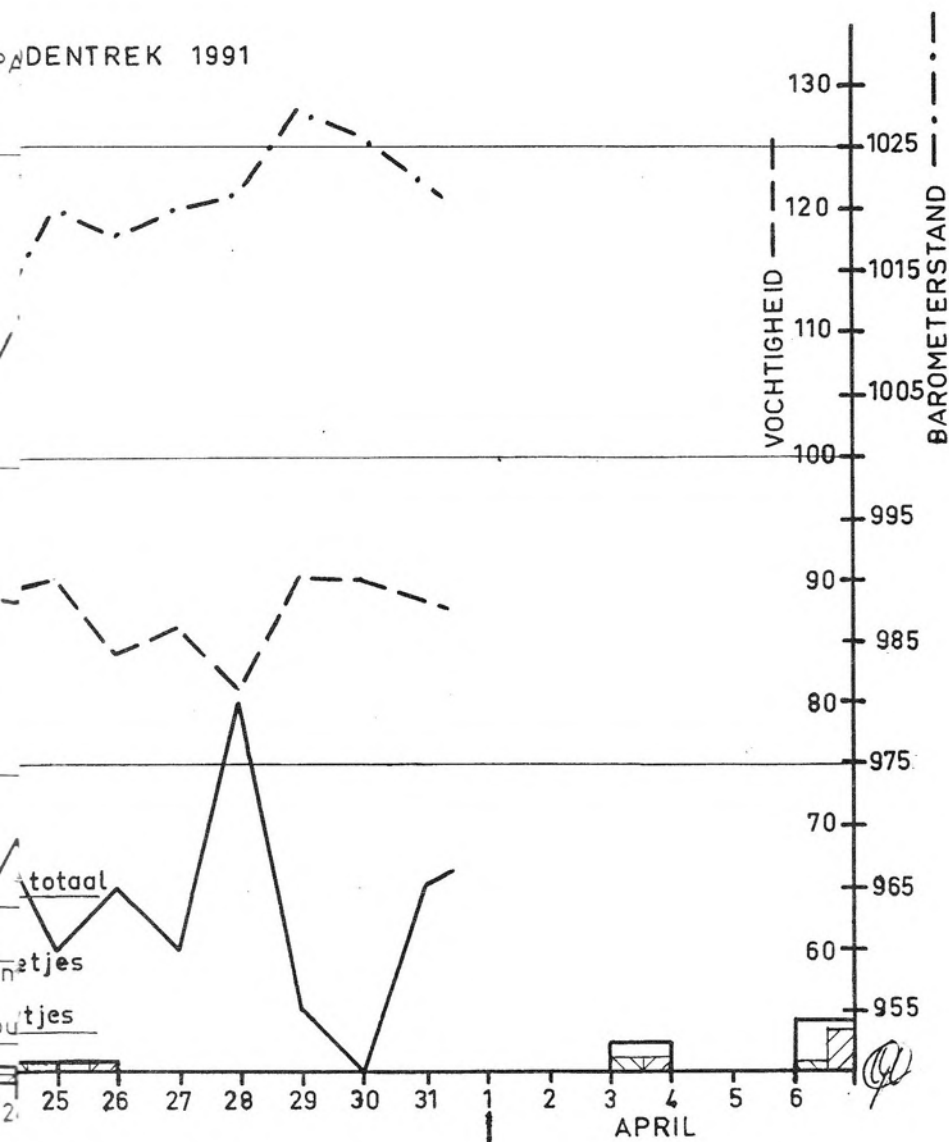
Ootmarsum en Oldenzaal hebben al vol belangstelling naar onze bevindingen geïnformeerd. Het I.V.N. Oldenzaal meldde al weer een teruggang vergeleken bij vorig jaar. De oorzaak is daar nog niet duidelijk, we hebben er over de telefoon nog een poosje over zitten filosoferen. Er zou verdrijving van het leefgebied van de padden in het spel kunnen zijn, in de richting waar ze vandaan komen is in elk geval schrale zandgrond, maar we weten nooit precies hoever de beestjes zijn komen lopen voordat ze in de emmers vallen, ze kunnen ook uit landbouwgronden komen waar door intensieve bemesting en onkruidverdelgers het bodemleven is verstoord, net zoiets als in Ootmarsum waarschijnlijk is gebeurd.

Bij ons zit het in elk geval nog goed, alweer meer padden dan vorig jaar! Dit jaar bedroeg het totale aantal overgezette padden 829, vorig jaar 646, de jaren daarvoor +485 en 404. Waar al die padden ineens vandaan komen is ons een raadsel. We kwamen dus in 1985 toevallig op het spoor van verkeersslachtoffers onder padden langs het kanaal Almelo-Nordhorn, en hoewel we toen met onze natuurgroep toch al sedert 1982 excursies hielden, waren ons nog nooit dode padden opgevallen noch had ooit iemand ons hierop geattendeerd.

De verhouding tussen mannetjes en vrouwtjes schijnt zich gestabiliseerd te hebben in ons gebied, die cijfers waren van 1988 tot nu: 1,36; 1,66; 1,77 en 1,78. Maar per dag klopt er van die verhouding niets, zoals ook wel blijkt uit het diagram, dat weer werd getekend door Gé Oosterhof. We zien weer, net als vorig jaar, het verband tussen nachttemperatuur en aantal trekkende padden. De cijfers van 18, 19 en 20 maart zijn ogenschijnlijk onverklaarbaar, tenzij we aannemen, dat de waarnemers van 18 en 19 maart er met de pet naar hebben gegoooid. Maar dat weten die twee zelf het beste en ik hoop, dat ze daar hun conclusies uit trekken.

DENTREK 1991

We zijn op 31 maart, een zondag, met het paddenrapen gestopt, maar omdat we emmers en gaas pas een week later konden weghalen, moesten we voor de goede orde nog een paar keer gaan kijken en zodoende zien jullie nog twee blokjes op 3 en 6 april. Er waren toen toch nog weer een paar padden, merkwaardig genoeg, maar zo weinig, dat het spul rustig weggehaald kon worden.

Dit jaar zagen we voor het eerst padden die al weer op de terugweg waren naar hun leefgebied, wat we konden concluderen uit het feit, dat ze doodgereden waren op het stuk waar ze niet hadden kunnen komen vanuit het bos, want daar stond het gaas hun in de weg. Conclusie: de trek was al enige dagen aan de gang, toen we het gaas plaatsten, want padden verblijven een dag of acht à tien in het water, voordat ze hun eieren afzetten en op de terugreis gaan. Jullie zien, dat we elk jaar weer wat bijleren en dat is leuk, vinden jullie ook niet?

Dit jaar hadden we voor het eerst geen hekken, maar verkeersborden met een pad erop en het onderschrift: "voorzichtig rijden". Door vertraging in de levering van de paddenstickers was de paddentrek al behoorlijk op gang, toen de borden geplaatst werden, en zijn er dus helaas nogal wat padden gesneuveld. Volgend jaar moeten die borden er op tijd kunnen staan en kunnen we ons dus ook verdiepen in het effect ervan.

Jullie herinneren je misschien, dat we het vorig jaar met de provincie gesproken hebben over paddentunnels. Naar aanleiding hiervan kregen we een schrijven waarin ons werd meegedeeld, dat een deel van het beheer van het kanaal is overgedragen aan het Waterschap Regge en Dinkel, en dat de provincie, samen met waterschap, het consulentenschap Natuur, Milieu en Faunabeheer, het consulentenschap Openlucht-recreatie, en het Samenwerkingsverband Twente (dat o.a. de fietspaden onderhoudt) geregeld in overleg zal treden over beheer en onderhoud van het kanaal. Zodra daar een standpunt is ingenomen met betrekking tot paddentunnels, worden wij op de hoogte gesteld. Dat zal wel niet zo snel gaan...Intussen liet men ons vanuit Almelo weten, dat ze wel geïnteresseerd waren in een inventarisatie van de dichtheid van trekkende padden, maar wij hebben geantwoord,

dat we niet aan deze arbeidsintensieve klus zouden beginnen, voordat zij wat concretere toezeggingen zouden kunnen doen over de haalbaarheid van het maken van tunnels. Dus we wachten maar af.

Vanuit het consulentenschap Natuur, Milieu en Faunabeheer is er een werkgroep opgericht in Overijssel, de werkgroep WARVO, wat staat voor Werkgroep Amfibieën, Reptielen, Vissen, Overijssel. Dat consulentenschap zit binnenkort in Weerselo, in de oude (thans geheel verbouwde) huishoudschool. Het is prettig, dat er nu zo'n werkgroep bestaat, daar kunnen we gegevens vergelijken en informatie verkrijgen en overleggen over allerlei acties.

Def, dat was een hele hoop nieuws deze keer, het wordt bijna een uit de hand gelopen hobby!

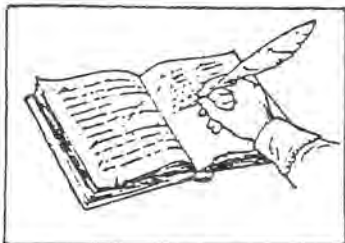
Ik neem aan, dat jullie i.v.m. bovengenoemde werkgroep nog wel weer iets van ons zullen horen, voor het overige zou ik willen zeggen: allemaal heel hartelijk bedankt voor jullie inzet en tot volgend jaar!

Fennie Holter.

Zomer-droom

Een fluisterwindje schuift door 't eikeloover,
 En vreemd gesuis zoekt zachtjes door de lucht...
 Der duifkens vlugge vlucht.
 Kruisbloemekens en klokjes neigen stil voorover
 Ter zode, waar ik zit
 In welig vlieren-wit:
 Ze knikken maar, en zomerzoete aromen
 Omwolken wijd mijn droomen.

P.C. Krüter, 1923.

KRONIEK.Heemkunde-oavnd van 18 maart 1991.

Ev'n veurdat de veurzitter de bi-jeenkomst wol losdoon, har e n hamer op nr. 144 legd. k Dachn bie mi-j zölvn, as e doar temet nen goon tik op döt, vleeht de späane derof en mö'k zoo nen ni-jn hamer maakn.

Noa de oopenng n welkom an Herman Engbers oet Lönneker, gin oon-bekeandn, den wol proatn oaver ziene ervaringn met t veldnaamn-onderzoek.

Noa de hoeslike dinge, dee mangs a oardig veute in de ear-de hebt, en oardig wat tied vraagt, nog de tweede koffie. Doarnea kon Herman anvangn, en zeg dan wal es, waar mö'k beginn en waar mö'k oetscheidn, hee kan doar wal dage oaver proatn. Dee naamn van bepoalde heuke laand of grös-groond bint a wal eeuwn oald en wördt bie t daagliks weark op de boerderi-j nog völ broekt. t Wördt dan ok hoge tied, dat dee naamn met dee bepoalde heuke in kaarte wördt bracht, deur de ruilverkaveling en oetbuutn van de groond geet der völ van verleurn. Op de wieze zoo as Herman doarover proat is de tied zoo vot, oogemearkt tien uur. Nen leerzaam en plezierign oavnd. Wi-j hebt em dat ok loatn blikn en de veurzitter met weurde beaamd.

Heemkunde-oavnd van 15 april 1991.

t Veurjaar zit wal in de locht, mer van t joar is t weer wal n betken de gewone weg kwiet, an t dweln. Noa n kwakkelweenter doalik t zommer in was nich good, de weend was aait roond t Noordn, vroger zeadn ze wal es, hee zal doar wal jongn hebn. Vandage miln mei, möt t gauw umsloan, a'w nog meiweer met den zachtu meireagn zölt hebn. De zwaalvn mosn a op de bövnste niendeure zitn, as dee los steet, met eer leedken: Bie t weg goan zat in hoes dit vak vol en dat vak vol en now ik weer kom is t almoal verslikkerd, slikke, tie-ierd.

Dan de hooltdoeve, den trekt zik van t weer niks an, mer den zit aait nog te klaagn en kan der nich oaver hen, dat em de eakster zoo bie de bene hef had. Dan röp e n heeln morgn as e met t nust an t maakn is: Goo Koo-Goo Koo, hee mos de eakster eerst ne goo koo doon dan wol den em leern um ok zon nust te maakn as de eakster. De eakster hef wal de koo kregn, mer em n nust maakn nich leerd.

De leu wasn disn oavnd bie de opening n betken hardheurig, oostindisch doof zegt ze wal es, n hamer kôm n veurzitter wal te passe. Noa de hoeslike dinge hef Hennie Engelbertink n oavnd volmaakt, met tot op n lestdn droad oetzeukn van de geschiedenis van de Maarke Lemsel. t Kost em wal völ tied, mer wal de möaite weerd um dat almoal wat her en der op völ plaatsn en papierkes opschreevn is, bie mekaar te zeukn, dat t zoo bewaard blif.

Zol t nich meuglik weazn um dat van alle maarkn bie mekaar te doon, b.v. in de voarm van "200 joar Gemeente Weersel", of is dat n lochtkasteel?

Hennie, bedaankt veur t goo begin.

Deulder, G.W. Vrieling.

*n Loafdak van junigreun
Iemn en hommelkegezoem
doartusschen koekoeksroop
en doezend vöggelstemn.
greune spreenkhaanns springt
in goaldn zunneshien
en kikvörsche kwaakt in n waterkolk.
Woarhen dien oag geet
dat greunt en bleuit
en zeenk en fluit
t hele bussche vol wonder steet!
Zeg zölf:
wat wils meer!*

*(vri-j oaverzet oet t platduuts noar n gedicht van
Maria Rottstegge).*

KORNELIS VOSMEER(2).

Kornelis en zijn vrouw Jasparina Gink moeten wel echt gedreven zijn geweest door de idealen van de reformatie. Het ligt voor de hand te veronderstellen, dat zij, waarschijnlijk uit het westen afkomstig, de nodige moeite hebben gehad om hier, wonend op de scheiding van de marken Deurningen en Hasselo en een uur lopend van Oldenzaal, temidden van weerbarstige boeren die de opgelopen schade van de Munstersche troepen nog niet of nauwelijks teboven waren, te wennen.

Buiten beschouwing gelaten de tradities en de levensstijl van de Twentenaren, wier instemming met nieuwe ideeën pas dan gestalte krijgt, als het nieuwe bewezen heeft beter te zijn dan het traditionele.

Als we bovendien bedenken, dat de inwoners van de drie marken, welke aan zijn zorgen werden toevertrouwd, ook nog volledig de roomse religie beleden, kunnen we niet anders dan vaststellen, dat Kornelis een onverschrokken persoonlijkheid moet zijn geweest en over een behoorlijke dosis lef moet hebben beschikt.

Getrouw laat hij zijn kinderen, die na zijn komst naar Twente nog geboren worden, dopen door Gerhardus Veltcamp, toen dominee van Oldenzaal.

Op 8 juni	1685	Joost Bouchart
7 maart	1689	Janna Barbara
18 febr.	1691	Arent
5 juni	1693	Nicolina
4 maart	1696	Nicolina

Uit andere stukken blijkt, dat hij elders gehuwd is en gewoond heeft, want ook Berent, Lodewijk en Willemina zijn kinderen van hem. Hun doop komt in de Oldenzaalse doopboeken niet voor.

Zijn kans van slagen betreffende het zendingsdeel van de arbeid werd vooral verkleind, doordat in 1665 Saasveld samen met Deurningen een zelfstandige parochie was geworden(8). Daarmee zal het saamhorigheidsgevoel van de markebewoners zeker versterkt zijn.

Ook zal Kornelis het katechisatiewerk van de klopjes als een frustrerende ondermijning van zijn arbeid ervaren hebben. De aanstelling van de schoolmeester zal voor wat be-

treft de zendingsopdracht dan ook met de nodige argwaan door de markebewoners zijn beoordeeld.

In een later door hem gericht verzoek aan de Heren Gedeputeerde Staten, om tractementsverhoging spreekt in dit verband de volgende passage voor zich.

Aangesteld als schoolmeester voor de 3 marken "waer toe hij sich bij de Craecke, een uyr van Oldensael, in een seer kleijn huijsken heeft moeten posteren met zijn familie. En also de huijsluijden, als landtcundich (zoals overal bekend) aldaer doorgaens seer rude (onontwikkeld, onbeschaafd), en weegens haer groote onweetenheijt van Godts woordt weijnich off niet inclineeren (bewogen worden) om haer kinderen in leesen en schrijven te laten institueren, principael bij een gereformeerde schoolmeester, maar applliceeren dieselven meest tot de culture van haer erven".

Een volk dus waar Kornelis weinig vat op had. Daarom had hij er ook weinig financiële ondersteuning van, temeer "om dat daer onder noch veele armen, daervan niet te becoomen, soo dat hij in plaets van idts voor zijn familie te prospereren, aldaer een merckelix ten achteren gecoomen tot subsistentie van zijn familie".

Hij voert verder aan het niet als terecht te ervaren, dat hij voor zijn bediening van 3 marken slechts f 50,-- per jaar ontvangt, terwijl collega schoolmeesters hetzelfde bedrag krijgen voor de verzorging van één marke(9).

Zekerstelling salaris pas na twee jaar.

De uitbetaling van het salaris was weliswaar een provincie-aangelegenheid, maar ook toen beschikte de provincie kennelijk over meerdere potjes. Omdat bij de aanstelling niet afgesproken was, uit welk potje het salaris betaald moest worden, heeft Kornelis het de eerste tijd zonder salaris moeten stellen.

Nota bene twee jaar na zijn aanstelling dient Kornelis een request in bij de provincie, waarin hij om uitbetaling van zijn loon vraagt(10). Hierop, op 11 mei 1682, besluiten de gedeputeerden deze kosten toch maar weer naar de regio terug te spelen. Zij dragen de rentmeester van Twente op het salaris voor de schoolmeester van deze marken jaarlijks te betalen uit de opbrengsten van de Twentse domeinen(11). Vanaf dat moment is het salaris van de meester geregeld

en wordt het bedrag van f 50,-- steeds vermeld in de jaarlijkse rentmeestersrekeningen(12). Daaruit is vast te stellen, dat het hierboven vermelde request tot salarisverhoging geen effect heeft gehad. De grote vraag blijft, hoe de familie de eerste twee jaar in haar onderhoud heeft kunnen voorzien.

Een nieuwe woning voor de fam. Vosmer.

Nadat Kornelis bijna 28 jaar zijn diensten aan de bevolking van de drie marken verleend had, is het aannemelijk, dat de gevolgen van de tand des tijds zowel aan zijn behuizing als aan het schoolgebouw merkbaar moeten zijn geweest. Het markeboek van Deurningen maakt n.l. gewag van de verplaatsing van de woning en van de school.

Weliswaar had Kornelis bij zijn aanstelling een onderkomen toegewezen gekregen, maar dat gaf hem natuurlijk geen enkel recht gebruik te maken van hetgeen de marke leverde. Zijn woonstede moet vergeleken worden met de ongewaarde kotter of brinkzitter, wie vaak na jaren vechten voor woon- en lijfsbehoud enige rechten uit de marke gegund werden. Op 24 juli 1708 wordt in het markeboek van Deurningen het volgende opgetekend:

Kornelis en zijn vrouw Jasparina verklaren, dat de inwoners van het dorp Borne, als gezamenlijke eigenaren van het gewaarde erf Japink in de marke Hasselo, hun hebben toegestaan zowel het schoolhuis als de woning te mogen verplaatsen *"en te setten costwaerts over den gemeinen dijk en weg, gaende nae de stad Oldensel op den naesten (nabij) van 't voornoemde erve Jaapkink"*.

Zij beloven daarbij *"noijt en nimmermeer omtrent en aen die voornoemde behuisinge en schoolwoninge, uijt die gemeine markengront van Hasselo sullen nog willen aengraeven"*. Bovendien pretenderen zij ook in de toekomst voor hun en hun nakomelingen geen aangravingen uit de gemeenschappelijke markengrond te willen maken. Ook hem opvolgende schoolmeesters zullen geen markengrond mogen aangraven. Mocht in de toekomst, ondanks deze beloften, hier toch tegen gezondigd worden, dan mogen de ingezetenen van Borne deze aangravingen *"aenstonts inruimen en insmijten"*(13). Enkele jaren later, op 16 juni 1711, laat de markerichter van Hasselo, op verzoek van Kornelis en in opdracht van de

drost van Twente, de instemming van de eigenaren van het erf Japink met deze verplaatsing nog een keer in het markeboek aantekenen.

Kennelijk is dit gebeurd om het legale karakter van deze actie vast te leggen, zodat daarover later geen problemen zouden kunnen ontstaan.

Uit deze bevestiging blijkt nog, dat de verplaatsing c.q. het optimmeren van het nieuwe huis op kosten van de schoolmeester was geschied.

Het werd geplaatst op de vree- of plaggengrond van het erve Japink. Hun is echter niet alleen de verplaatsing van het huis gegund *"maer ook de gront, voor soo verre daer toe beregtiget sijn, geven en cederen kracht deses aen haer en haere ergenaemen, erflijck soodanig dat niemant daerop eeninge praetensie zal kunnen maeken"*.

Natuurlijk worden ze er nogmaals aan herinnerd, dat verdere aangraving niet aan de orde is. Nu niet en in de toekomst niet(14).

Het lijkt erop, dat Kornelis in de loop der tijd enig vertrouwen van de boeren heeft gewonnen. Overigens had er al enige integratie tussen de nieuwkomers en de markebewoners plaats gevonden, want in het jaar 1700 was dochter Willemina al gehuwd met een zoon van het erf Ruwhof(15).

Zoons als hypotheeknemers.

Zoals al is opgemerkt, werd de nieuwe woning op eigen kosten gebouwd. De middelen ontbraken de meester kennelijk, want op 27 mei 1709 laat hij voor het Oldenzaalse gericht beschrijven, dat hij van zijn beide zoons Berent en Joost f 800,-- heeft geleend tegen 5% rente. Als onderpand stelt hij natuurlijk het nieuw gebouwde huis, waarvan de bouw in 1708 was begonnen. Ook de ligging wordt nog eens beschreven: *"bij de Krake ende langs de weg nae Hengeloe aen de linkerhandt gelegen"*(16).

Opmerkelijk hierbij is, dat dezelfde dag binnen de familie een overdracht wordt beschreven.

Dochter Willemina en haar man Rolef Ruwhof verkopen aan hun broer en zwager Lodewijk Vosmer enige stukken grond voor f 690,--. Onduidelijk is, of deze twee zaken met elkaar verband houden. Het is wel zo, dat later deze stukken land binnen de familie nog een keer van eigenaar wisselen.

Het ouderlijk huis houdt de gemoederen wel bezig, want binnen een jaar na het afsluiten van de hypotheek, op 24 april 1710, lenen Joost en Berent Vosmer van hun broer Lodewijk f 550,-- "tot dempinge en betalinge van sodane penningen als wij tot opbouwinge van onse olderlijcke huijs ons den 27e maij 1709 verhypothegueert hebben".

Mogelijk was de last voor de gebroeders Joost en Berent te groot en vonden zij hun broer Lodewijk bereid de financiële consequenties van de nieuwbouw op zich te nemen.

Tot zekerstelling van het beleende bedrag dragen zij de hypotheek van de woning over aan Lodewijk(17).

(wordt vervolgd)

G.J. Welberg.

NEN NAAM VEUR OONS HEEMKUNDE-BEUKN.

t Wordt toch nowvedan n moal tied, dat oons heemkunde-beukn nen naam krig, en t is ok a weer efkes leedn, dat oons bestuur oons vreug es te prakkezeern oaver zonn naam. Wat der al oet is komn, wee'k nich, der was der allenig eenn bie den miej onmeunig ansprök, en dat was:

"t Bescheed". En net van den naam wol t bestuur niks wetn, stadsn of boetnmaarksn mochn der es um lachn...

Mer wiejleu hoowt oons toch nich te schaamn oaver oonze eigne sproak? Wat bi'w as heemkundevereniging now weerd a'w deur de knee goat veur zukke onwieze reakties? At dee reakties tenminste komt, want dat mu'j ok nog mer ofwochtn. Henk Krosenbrink schrif nog oaver dit woord in n Bans van 26-1-'91, t wordt allenig nog gebroekt in dit deel van t laand, en oaver n poal natuurlik.

Allo bestuur en redaktie, weast n moal keun en doo der wat an, disn naam gef juust an wat as oons blad veur doel hef, en wel at der um lachn wil, doar zeg wiej tegn:

"Wel nich better weet, lacht um zien eign scheet..."

Zoo is t toch, of nich dan?

Fennie Holter.

MAARKE _ROSSUM_ deel 36.

1766-1770

1766: De earfgenaamn van Gerrit Bleank verkoapt an burge-measter Hermen Bos de halve Poalmoat achter den döastern Voord. De aandere helft heurt burgemeaster Palthe. Gerrit Hersmöl kof dei halve Poalmoat(höailaand) van Bos vuur 100 gl.

Der wördt oplet, of de plagn wa wördt broekt vuur laand binn de maarke.

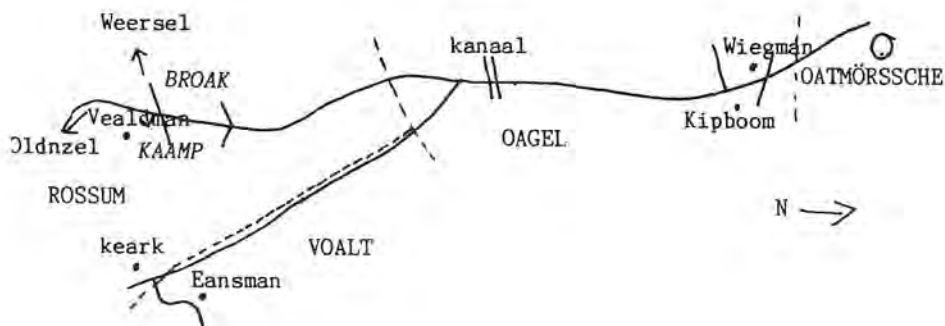
t Was maark in Oldnzel; Albert Eansman, boer Rikhof, allebear oet Voalt, Jan Hersmöl, Jan Scheaper, 60 joar, en ziene vrouw Maria Rolink oet Voalt, roam 50 joar, zint in t café "De Swaen" van Adriaan Hamsink in Oldnzel west. Eansman en Rikhof zint op n gegeevn momeant votgoan en hebt zik opsteld boetn Oldnzel an t Slootskempke an de kaant van n Steanweg. Luk later zint Scheaper en ziene vrouw oet "De Swaen" noar hoes hengoan,mer boetn Oldnzel zint ze opmearkt bie t Slootskempke, woar völ hoolt stun, duur Eansman, Rikhof en Hersmöl. Hersmöl zer: "Ze zoln oet t lecht goan", mer de vrouw har zegd: "t Is dounker". Eansman zer tegn Scheaper: "Kom, loa'w es tehoap roakn en dan zö'w mekaar hounn". Schoonwal ze nooit ruzie hadn had, hef t dreital eer met de stök tegn de ground höwn. Scheaper zienn hood völ of en de vrouw wör met n ruw tegn n wal ansmetn. Scheaper wör anpakt en tegn de ground smetn,woarop de vrouw eern keerl wol redn en zer: "Heb ie niksaans te hounn?" Rikhof greap de vrouw en zer: "Kan ik mienn wiln nich kriegn, dan wil ik miene eer nog op de vrolle versloan", woarop de vrouw kearmn: "O Heer, o Heer,ze wilt mie nog doadhounn". Doo is t van weur tot hounn kömn. Eansman hef de vrouw tot blodens too t vel onder eern hals votkrabd en knepn met de bedoling ere strot too te kniepn. Eansman, Rikhof en Hersmöl zint noar hoes hen goan. Gerrit Rolink, bruur van Scheaper ziene vrouw en Geeske oold Scheaper, 15 joar en oomzegster van Scheaper,zint in t dounker met Scheaper en ziene vrouw noar hoes hen goan, Gerrit Rolink en Geeske oold Scheaper kenn Eansman, Rikhof en Hersmöl an ere stemn. Gerrit Rolink zer, dat Scheaper en de vrouw nich droukn warn, mer Geeske was t doar nich met eens. De verdediger voern an, dat Eansman nen eenvoudign hoesman was en zik

nooit met misdrief har opholdn, mer dat Rikhof - ziene vuur-olders hadn in n oold hoes van Rikhof wond - nich deugn; met em har Eansman nooit umgaank had. Ze mosn ne boot van 11 gl 8 st betaaln.

1767: Der mos wier hoofgeald betaald wördn; de belangriekste gegeevis passeert de revue (ik vergeliik met 1764 en 1765): Albert Hesselman kon 2 joar ledn nog wa hoofgeald betaaln, mer no nich, Hermen in "Rensenhuis" op t oold Tithof (de Kluimper) hetzölfde as Hesselman, idem vuur Jan oold Heerink en Gerrit oold Höakink; Jan Hendrik oold Wöast is aarm (he was in de geneumde joarn der nich bie), Jan Leemhoes is wa aarm, mer hoof nich van n aarmnstoat te levn net as in 1765, dat geldt ok vuur Albert oold Engberink. Bril Evert is nich neumd, he trekt van n aarmnstoat, Hendrik olde Hofstede kon t 2 joar ledn nog wa betaaln en no trekt he zölfs van n aarmnstoat; Lambert olde Vealdman, Lukas oold Wolcherink en Arend oold Bleank warn in 1765 aarm, mer ze hoovn nog nich te levn van n aarmnstoat en no wa.

Hermen Hersmöl kwam um 3 uur 's nachtns oet oold Oatmörsche van ne moaltied ter gelegenheid van t sloetn van n huwelikscontract van Johanna Weernman oet Voalt met Lambert Scholte Splinterink oet oold Oatmörsche. Onderweg tusschen Wiegman en Kipboom in Oagel löap Gerrit Rikhof - middelmoatig van lengte, mager, roa kinbakn, zwarte oagn, droukn, grenadier in t regiment van n prins van Oranje - achter Hersmöl en höw ne zonder wat te zegn met nen stok op n kop tot blodens too, zoadat he daalpleern en ok Wense Reanink, 21 joar en knecht bie Eansman in Voalt, kreag ne klap met en ok he völ daal. Albert Eansman vröag, woarum he Wense har höwn, woarop Gerrit R. ok Albert slöag. Chirurgijn Maquel hef Albert later onderzocht. Jan Lesscher oet Voalt wör ok nog duur Gerrit bedreigd, mer he höl t der tusschen oet. Getuugn warn Jan Lesscher jr, knecht bie Rikhof en Gerrit, knecht bie Steanhof in Voalt, en ne jong oet t oold Hesselink. Hersmöl en Reanink stundn op en gungn vedan en kwamn bie Kipboombruw an, waar Rikhofs en Steanhofs knecht, de maagd van Aalman oet Voalt en ok Gerrit Rikhof op n bultke an de weg zatn. Doo Wense R. passeern, zer he tegn de soldoat: "Doe hes mien been raakt!", woarop Rikhof antwoornd, dat dat de meuite nich weerd was, mer dat he den aandern better har raakt, woarop Hersmöl votlöap;

Wense R. bleaf bie t Voalther volk. n Aandern dag hef de knecht van Vealdman um 7 uur Wense R. vundn in n mörske an de weg van Oldnzel noar Oatmörssche tussen Herinks Broak en Vealdmans kaamp. De knecht hef Jan Vealdman en Berend Hofstee ophaald en doo ze bie Wense kwamn, was der ok ne boor bie, dei breew noar Freaslaand brech; he höl n kop van Wense op; ze probeern em te loatn stoan, mer dat kon he nich en ok nich proatn. He was an de ene kaant duurnat en har t rechter oaw blound en dik en t zat helemoal dicht. He har de doemn in de haandn vast - he zal wa kraampn hebn had - en in de haand har he nog grös oet n mörs. Ze hebt em noar Vealdman hen bracht, doar in ber legd en vuur t vuier zet, hebt priester Meyer der bie haald den em n heilign Ölliesel toodeann. Wense zer niks. Noa 2 uur was he oet tied. Vader Reinink vröag, of he zienn zön met dorf nemn noar zien hoes hen um ne te verhennekleedn. t Misdrief kwam vuur n drost van Twente. Aanklager Cramer oordeeln, dat Gerrit R. met n doad mos wördn straft. Chirurgijn Bellinkhave hef noa liekschouwing 3 grote schuurs in de rechterhersnpan constateerd en meann, dat ne ovale indrukking in de hersnpan van 1 schilling grötte met geweld mos wezn anbracht, zoadat doar ne schuur kwam, dat ne bloodoetstorting tot gevolg har en dat noar zien rechteroaw was loopn. Woo was Wense an n Oatmörssche Diek terecht kömn? He zal noa den klap of klep wa nich meer wetn hebn, woar of he löap en was zoa op nen dwaalweg in t mörske terecht kömn. Der warn twiefels, of Wense tusschen 3 en 7 uur misschien duur nen aander is höwn, of dat he zoa dol was, dat he woareargns tegn an was loopn of met zienn kop op nen stean zol wezn valn. n Rechter vröag zik of, of der an den stok ok iezer zat. Ok was nich bekeand, of der tusschen Gerrit R. en Wense R. wat was an ruzie. t Was dudelik, dat Gerrit em met t dunne eand van ne koes har höwn. Gerrit Rikhof is verbann oet de provincie Owweriessel. He is vertrökn met nen veerkaantn koffer met row leer owwertrökn met doarin: nen blauwn kortn rok met zilvern knöap, n leergekluurd kamizool met zwartlakensche knöap, ne lecht gekluurde jas, ne zwarte pruik en nog ne pruik met nen kortn stert. Ok har he nog nen verzilverdn degen bie zik.

1768: Hendrik Schutte oet de Niejstad pandt Jan Stegman
vuur 32 gl.

Bie de Roatger is n keind van 4 joar verdruinkn.

Rentmeester Gerh. Ketteler verkof t Hersmöl vuur 950 gl an
Jan Hersmöl.

Potken en Bloomn koapt van rentmeester Ketteler de tiendn
en oetgangn van de Scheaper.

t Kloaster Oldnzel pandt Heerman, umdat verschillende joarn
pacht nog nich is betaald. Per joar mos Heerman 2 gl 16 st
17½ m row en 10 m hawer gevn.

Vealdman kan gen bloodtiendn betaaln an t kapittel in Oldn-
zel, want he hef mer 6 bign.

Herman Lokotte oet Weersel kof van Jan Heerman n stukke
bouw- en hōailaand in Lemsel vuur 200 gl.

1769: Anne Leuvelde, werrevrouw van Jan Kamp op n Snappert,
löt t betaaln van de huur van t hoes owwer an eern schoon-
zön Gerrit Spekhorst. Ze huurt t van dr. Hulsken en Muntz.
Ze verkof an eern schoonzön n hoal, ne tang en n oold ber.
Gerrit Jan oold Tijman kan de schoold van 50 gl an Jan
Tijman nich betaaln.

Jan Hendrik oold Heerink, knecht van Leferman oet Voalt,
is, doo he 's nachtns in gezelschap oet Oldnzel kwam, bie
de Voalther steg duur Herman Bulthoes, knecht van t Ewwer-
loa in Voalt met nen stok an de rechterkaant op zienn kop
hōwn, zoadat he daalpleern en dol was; t blood kwam oet
nös en mound; he is der luk doaf van wördn, schoonwal ie

der van de boetnkaant niks van könt mearkn. Aalken Rikhof oet Voalt hef ne opbuurd. Getuugn warn: Gerrit Vennegoor, knecht bie de Reamer, Hesselinks-Albert oet t oold Hesselink, Albert Hobbelt oet Voalt, Rikhof en nog n paar meer. Hermen Bulthoes bekeant, mer zeg wa, dat he bloos een moal hef höwn; dat mos he wa, want oold Heerink zol em dreigd hebn met n knief. Dat zol de aandere knecht van t Ewwerloa ok heurd hebn. Hermen wil de boot wa voldoon. n Paar wek later hef zien bruur Gerrit Jan de boot van 12 gl 10 st betaald.

Pottken hef zien salaris van 7 gl 10 st nog nich van Jan Stegman kregt.

Gerardus Zeiger, priester, earft 3 sch zeailaand op de Heltkeamper(zee 1762).

1770: Lucas Bos betaalt de earfwinning vuur zik en ziene vrouw Hendrine Nijlaand vuur 150 gl.

Baron van Heyden, laanddrost van Twente, löt J. Hersmöl vuur t gerecht komn.

Jacobus Heinink pandt Jan Heerman, umdat he nog 73 gl 2½ st möt hebn (zee 1756).

Der wördt n schrievn richt an van Heyden Hompesch in Oatmörssche um de katholieke kearkn van Oldnzal, Eanssche, Boorn, Deeldn, Hengeveelde en Rossum wier los te maakn. Jan Heerman verkof an Jan Stoolhoses in de Nijstad de halve höaimoat De Voordmoat bie den döastern Voord an de kaant van Hesselinksmoat en de aandere kaant n Sekmörs. Dat stuk ground heurn van de kinder van Jan Heerman, wonnend op oold Heerink, vuur 125 gl.

Verrotten kof n Houndnboarg alias Kaampstie, n kötterspleatske vuur 2352 gl 7 st 6 p van burgemeester Muntz, verstöarvn, woarop 2 wonningn.

Van Heyden Hompesch röp de boern op um op t Engberman te komn. Doar kriegt ze te heurn, dat ze de graavns en bekn goad mött onderholdn: de Roa bek, den bie t Tichelweark in de Lut begeint en dan noar Deulder stroomt, n Houndnbek den oet Bearghoezn koump en noar Lemsal hen stroomt.

De boern klaagt Roelof Albers op t Meennveald an wegens oetdrift.

Hofstede betaalt 1 gl 8 p an de Commanderie in Oatmörssche. Juffrouw Kok pandt Jan Heerman.

Hendrik Schutte pandt Arend Scheaper vuur 21 gl 4 st.

De commanderie krig 15 gl an deinstgeald van Engberman,

Loak, Scheaper, Bosch, Hofstede en Wolcherman. Wieder:
 Engberman 6 m row 3 m hawer, Loak 1 m 3 sch row, Scheaper
 5 m row, Bosch 5 m row en 3 m hawer, Hofstede 7 m row en
 4 m hawer en Wolcherman 3 m 3 sch row en 1 m hawer.

- Bronn: 1) Commanderie Oatmörssche
 2) Rieksarchief Zwolle: Laandgericht Oldnzel,
 Maarke, Hoofdgeald
 3) Rieksmuseum Twenthe in Eanssche: Ridderchap en
 de Steden
 4) Oldnzelse Ooldheedkamer.

H. Engelbertink op Nei Engberman.

VERDERE ONTBOEZEMINGEN VAN PASTOOR DAMES.

Aan het slot van mijn eerste bijdrage - Heemkunde Weerselo nr. 37 - verwees ik naar een artikel van de heer Bartelink over bovengenoemde pastoor. Ook het werkje "Twintig eeuwen Rossum" bevat gegevens over deze bijzondere priester. Het is geschreven door emeritus pastoor J.G. Hobbelink en gedagtekend Rossum 17 juni 1981.

Ik gaf al aan, dat pastoor Dames zeer bewogen was met het lot van de gerepatrieerde missionaris Raatger. Dit onderwerp wil ik nu afsluiten met het volgende citaat uit een brief van Dames aan mgr. H. van de Wetering van 30 maart 1920.

"De goede Zwamie is op, is versleten en als ik mij niet vergis, heeft hij een ziekte onder de leden waarvoor geen kruid is gewaschen, n.l. kanker. Natuurlijk uit ik mijn mening tegenover niemand doch heb uit verschillende gegevens in deze elf dagen dat zijne eerwaarde met ons tafelt zulks als eene diagnose opgemaakt. In de Veenen heb ik mij er niet één keer in vergist, daar was kanker schering en inslag.

Ik geef den man geen jaar meer, doch ik hoop, dat ik mij vergis. De meisjes zijn zoo goed voor hem, Marie noemt hij moeder en tegen Sina zegt hij zusje en zijne eerwaarde heeft nog grootsche plannen, ook om u hoogerwaarde nog eens te spreken, om oude kennissen te bezoeken en om nog heel veel geld te verreizen, doch dan mag ik hem eerst nog wel eens beter in de kleeren steeken, want zijn plunje is niet veel en zijn beurs heelemaal niets.

Een oud-missionaris, die over de 40 jaren duchtig voor 't rijk Gods gearbeid heeft goed te doen, zal wel even verdienstvol wezen als bijdragen voor een die het nog moet worden".

Zoals we de vorige keer al zagen, leefde father Raatger nog tot 1 november 1932 en heeft pastoor Dames zich dus wel degelijk vergist. Hij baseerde zijn sombere visie op ervaring in de "Drentse venen" en doelde daarbij op Klazienaveen (ook Nieuw-Dordrecht geheten) waar Dames van 1901-1909 pastoor was.

Een ander thema.

Over het 40-jarig priesterfeest van Dames in 1925 trof ik in Utrecht enkele interessante brieven aan. Hieruit blijkt, dat de parochianen van plan waren er nu eens echt een feest van te maken, want bij zijn komst in Rossum had de nieuwe herder afgezien van plechtig inhalen en bij zijn 25-jarig priesterfeest waren er ook geen festiviteiten door ziekte van de jubilaris.

Rossumers zijn goed van gedachtenis, want in 1925 wist men de gang van zaken in 1909 en 1910 als argument te gebruiken om heerroom - want zo werd Dames vaak aangesproken - tot medewerking te bewegen. Een landbouwer die zijn gift aanvankelijk niet kwijt kon, dreigde het geld in de beek te gooien. Dames was overdonderd en liet de bisschop weten, dat de gulle gever was vertrokken zonder zelfs maar een glaasje wijn te hebben aangenomen.

Een greep uit de rapportage van Dames, juni 1925:

".....Denkende daar komt toch niets van, gaf ik verlof op 17 (niet 16) augustus van 's morgens 9 tot 's avonds 10 uur die feestvierderij toe te staan, mits ik maar niet behoefde mooi te zitten, pootjes te geven, en niet te vervullen wenschen te aanhooren; en voldaan vertrok de aanvrager der commissie. En...ze hebben +1200 (zegge twaalfhonderd) gulden reeds bijeengebracht en dat zal op 17 augustus worden stukgeslagen:

- 1* voor kinderfeest van 9 tot 12; met draaimolen en tombola,*
- 2* burgerwachtfeest van 1 tot 5; met optocht en prijzen,*
- 3* parochiaal feest van 5 tot klokslag 10 uur; met om 't uur verwisseling in 't gebouw H. Henricus van komiek en goochelaar".*

We slaan nu ruim vier jaar over.

Medio oktober 1929 werd de 78-jarige aartsbisschop H. van de Wetering - ruim een maand vóór zijn dood - "verrast" met de mededeling, dat Rossum "nu eindelijk electrisch licht zou krijgen en op welke wijze de aanleg in kerk, pastorie en verenigingsgebouw zou worden bekostigd". Dames zegde toe een deel van die kosten voor eigen rekening te nemen. Voor kennisname met de persoon Dames is de volgende passage in de herfstbrief 1929 heel informatief.

"Voor 3 weken heb ik voor de 5^e keer een testament laten maken sedert u hooggeerwaarde mij benoemde te Nieuw-Dordrecht en de 4^e keer sedert mijne benoeming alhier 18 oktober 1909 en mijn opvolger zal dan zeer tevreden zijn. Na erfgenamen heb ik niet en handel aldus geheel overeenkomstig de wil van mijn goede moeder z.g. die, als laatste gift, de fundamenteu uitbouw te Nieuw-Dordrecht gaf welke haar toen goed 5 duizend koste en bij de uitbouw der kerk zeker 15 duizend of meer zou gekost hebben".

Weer een ander onderwerp.

Bij de oprichting van de Oldenzaalse parochie van de H. Drievuldigheid in 1930 was er in Rossum enige deining over de vraag welk deel van de parochie aldaar zou overgaan. Een brief van Dames aan de aartsbisschop van mei 1930 draagt daarvan duidelijk de sporen. We lezen over een deputatie uit de Roepenbeek (of Roepenbelt?), acties van een landbouwer die raadslid van Weerselo en kandidaat voor Provinciale Staten was alsmede over irritatie tussen pastores Dames en Stokman. Een citaat:

"Toen er sprake was van een nieuwe parochie in Oldenzaal zeide ik: opdat de nieuwe pastoor leven kan sta ik hem vrijwillig 27 huisgezinnen af, waaronder geen enkele arme maar wel negen van mijn beste boeren waaronder één de allerbeste van Rossums parochie en huisgezinnen met zes en meer kinderen (Neomaltusianisme kent men hier wel maar wordt niet in praktijk gebracht.)

- 1° In heel mijn parochie is geen gemengd huwelijk.
- 2° Is geen enkele non-pascent.
- 3° Woont maar één weduwe, die niet katholiek is, zekere mevrouw Palthe op huize Sloet Everlo en wordt door pastoor en kapelaan bezocht als ware ze katholiek, en geen zelatrice mag haar deur voorbijgaan en haar personeel is katholiek, en de eerste jonge haantjes zijn voor den pastoor."

In de bewuste brief komen ook persoonlijke onthullingen voor van Dames. Na te hebben gesteld dat hij heel zijn volkje zonder moeite kan regeren, niet behoeft op te spelen en dat men gaarne naar hem luistert, vervolgde de toen bijna 73-jarige:

"Ik heb van elf jaar af weten te gehoorzamen en wordt nu ook gehoorzaamd. Elf jaar oud was ik uitgeleerd, de geestelijkheid verbood mijn ouders dat ik de H.B.S. of 't Gymnasium mocht bezoeken en werd achter de toonbank gestopt hoe groot mijn verlangen ook was eenmaal priester te worden en toen ik eindelijk naar 't college te Weert mocht gaan, verdiende ik als reiziger in manufacturen al zoo veel, dat ik een huishouding kon onderhouden.

Ik ben geen priester geworden om geld te verdienen, de grootste bekoring is nog geweest toen ik de philosophie afhad in een pracht manufacturenzaak in te trouwen met de eenige dochter. Er was een eerste klas reiziger noodig en men kende mij van vroeger. Toen ik eenmaal priester was, heeft het mij nooit meer aan geld ontbroken en toen ik in Rossum ingeburgerd was heb ik blijk gegeven dat ik voor 't bisdom wat over had en van mijn teveel ook aan 't bisdom mededeelde zooals u hoogerwaarde uit de administratie nog wel zal bemerken. 'A propos, dat te veel kwam niet uit Rossum, ik had en heb betere bronnen".

Met betrekking tot de testamenten van pastoor Dames teken ik aan, dat er op het Centraal Bureau Genealogie in Den Haag slechts 4 staan genoteerd, doch ik zal dit nog eens controleren. Ik vond:

1. 1907: Nieuw-Amsterdam; de naam van de notaris is niet goed leesbaar.
2. 1912: Notaris Batenburg te Oldenzaal.
3. 1935: Notaris Joosten te Dotmarsum.
4. 1937: Notaris Cool te IJsselstein. Nadat de 79-jarige pastoor medio oktober 1936 met emeritaat was gegaan, woonde hij in pension St. Joseph, Kronenburgplantsoen 158^a te IJsselstein. Dames testeerde 3 mei 1937 en overleed 9 weken nadien, zie bidprentje aan het slot van de eerste bijdrage.

Ik hoop nog één aflevering aan deze bijzondere priester te kunnen wijden.

Enschede, 19 april 1991.

J.H.R. Wiefker.

KLEUR IN HET INTERIEUR.

Zelden ben ik tijdens archiefonderzoek een akte met een beschrijving van inboedel tegengekomen zoals het onderhavige. Niet alleen de omvang van de inboedel als zodanig van het aangebodene, maar de kleurbeschrijving in deze sprak bijzonder aan. Hier volgt een verkorte versie van de akte.

Voor Mr. Jacobus van Riemsdijk, openbaar Notaris in de Residentie Almelo, verscheen in het jaar 1819 den negentienden April, Willem Rouwen, Weever, wonende te Hengelo De welke bij tegenwoordige akte verklaard verkocht te hebben, afgestaan en overgedragen aan Hermannus Wegink, landbouwer te Hasselo, Gemeente Weerselo, hierbij tegenwoordig de nabenoemde, hem Willem Rouwen in Eigendom toebehorende mobiliare Goederen als:

Twee Weefgetouwen met dezelve toebehoor.

Een blauwgestreept over-bed, met een Bed-Peuluw en twee Kussens.

Een grijs Linnen onder-bed.

Twee Bedde-Lakens.

Een blauw Geruit Over-Bed, met een Bed-Peuluw en Twee Kussens.

Nog een Grijs Linnen onder-Bed en Twee Beddelakens

Acht rood geverfde Stoelen

Twee platte ijzeren Potten

Een bruin of rood geverfde Kast

Een Eikenhouten Kist

Een Eikenhouten Bakketrog; Een dito Spinde

Twee Koperen Theketels; drie Tinnen Schotels

Een Vrieschen Hangklok

Een Schup of Spaan; Een Greep

Een Koperen Keteltje; zes bont aarde Borden

Twee groene Saaissen Bed Gordijnen, met dito val en ijzeren roeden

Een Pannekoeken Pan met Hangijzer; Een ijzeren Haardketting

Nog een paar groen Saissen Bed Gordijnen met dito en ijzer roeden

Zes Tinnen Lepels

Een Haard-Tang; Een Tafel

Een Spoel- en een Spinne-Wiel en een Wieg

De voorgeschreven goederen worden overgedragen voor eene som van kooppenningen ad Een honderd en vijf gulden. En is dit alles gecontracteerd mede in tegenwoordigheid van Gerrit Jan Peters, Postbode van Hengelo op Almelo en van Jân Nijhuis, Postbode van Oldenzaal op Almelo.

De aandachtige lezer is het mogelijk opgevallen als laatste in het aangebodene... "een wieg"! Schuilt hier een tragedie achter? Heeft Willem Rouwen in den eersten kraambede vrouw en kind verloren en keert hij terug naar een vrijgezellenbestaan? Verder onderzoek zou hier een antwoord op kunnen geven. In elk geval hebben we even een blik kunnen werpen in een interieur anno 1819, niet het armste, denk ik.

Bron: Rijksarchief Overijssel, Notarisarchief Mr. J. van Riemsdijk - akte nr. 585, Jaar 1819.

A. van Vondelen-Riekert.

Waterjuffer

*De uitgave van dit blad werd financieel
mogelijk gemaakt, mede dank zij de
medewerking van de Rabobanken in de
gemeente Weerselo*

Rabobank
voor geld en goede raad

*Deurningen-Hoofdstr.19-tel. 074-431111
Rossum-Father Raatgerstr.4-tel. 05411-561
Saasveld-Koninksweg 3-tel. 05404-217
Weerselo-St.Remigiusstr.9-tel. 05416-1666*

